

INDIRA KUČUK SORGUČ
JU MUZEJ SARAJEVA

PRILOG UPOZNAVANJU GRAĐANSKIH PORODICA SARAJEVA: KULTURNO-ANTROPOLOŠKA IZLOŽBA “GRAĐANSKA KULTURA SARAJEVA”

APSTRAKT: U radu autorica predstavlja rezultate kulturno-antropološke studije “Građanska kultura Sarajeva” koje je šira javnost imala priliku pogledati kao multimedijalnu izložbu. Studija je bazirana na oralnoj historiji, povijesnoj metodi, metodi slučaja i eksperimenta. Projicirana je kao suvremeni konceptualistički modul u kojem glavni izvor u istraživačkom procesu čine građani glavnog grada koji su odazvali na objavljeni javni poziv Muzeja Sarajeva kako bi dobrovoljno, razumijevajući namjere i inicijativu, učestvovali u opisivanju i interpretiranju kulture svojih predaka kroz sačuvane artefakte (dokumenta, fotografije, unikatne predmete stambene i odjevne kulture, umjetničke portrete, pisma, knjige i dr.). Svojim osobnim uključivanjem u rad na ovom projektu sarajevske porodice pokazale su spremnost da se zajednički sa muzeološkom strukom konstruktivno popunjavaju praznine u historijskom pamćenju i pokaže skala kontinuiteta građanske kulture Sarajeva. Ovaj rad donosi partikularne rezultate istraživanja o 24 sarajevske građanske porodice čija je cjelovita prezentacija održana od 21.7. do 3.8.2022. u izložbenom prostoru Gazi Husrev-begovog hanikaha u Sarajevu.

KLJUČNE RIJEČI: Sarajevo, građanska kultura, izložba, identitet, porodice, fotografija, društvo, kultura

ABSTRACT: The paper presents the results of the cultural and anthropological study “Urban Sarajevo Culture” – which, as the multi-media exhibition, got presented to the wider public. The study itself is based in oral history, historical methods, and random case and experiments method. It was displayed as a contemporary conceptual module. The main source in the research process are the citizens of the capital city who responded to the published public call of the Museum of Sarajevo to voluntarily, with understanding the intentions and initiative, participate in describing and interpreting the culture of their ancestors through preserved artifacts (documents, photographs, unique object of settlement culture, clothes, artistic portraits, letters, books etc.). By their personal engagement in the project sarajevan families demonstrated the readiness to, together with the

museum professionals, constructively fill in the gaps in our history remembrance, and show the scope of urban culture of Sarajevo and the scale of its continuity. The paper brings particular results from the research of 24 urban families in Sarajevo that was, in whole, presented to the public from July 21st to August 3rd 2022 within Gazi Husrev-bey's Hanikah in Sarajevo.

KEYWORDS: Sarajevo, civic culture, exhibition, identity, families, photography, society, culture

Pitanje identiteta građanstva¹ postavlja se danas više nego u bližoj prošlosti jer se građanstvo usljed etničke podjele bosanskohercegovačkog društva isključuje iz političke, medijske i socijalne konverzacije, te se shodno tome i marginalizira kao suštinski nekoristan i nebitan faktor u građenju novonastale zajednice „tri konstitutivna naroda“. Građanstvo se u prilikama ostrašćenih političkih etno-nacionalnih podjela našlo u „sivoj zoni“ jer ga se oportunistički etiketira nositeljem sekularizma kao antikonfesionalnog „vraga“ koji prijeti ugroziti vjerski preporod decenijski utamničen u vrijeme komunističkog režima. U toj društveno-političkoj pretvorbi iz jednog diskriminirajućeg sistema u demokratski, ušlo se u drugi, u kojem se građanstvo politički delegitimizira, a kulturološki se dodatno osiromašuje i demoralizira pred kulturalnim šokom masovne ruralizacije gradova.²

Građanska kultura Sarajeva, njena tradicija i autohtonost, izlazili su uvijek iz tih furioznih transformacija političkih sistema, sa teškim ozljedama, pokušavajući se regenerirati na nivou biološko-egzistencijalnog opstanka, noseći svoje kulturno-historijsko naslijeđe u materijalnom i duhovnom smislu kao identitetsku oznaku temeljem koje možemo danas pisati, istraživati i govoriti o kontinuitetu građanske kulture. Te vrijednosti civilnog društva postajale su neželjen teret pred najezdom vjersko-običajnih i etničko-folklornih manifestacija, a nadasve nad sveopćom provincijalizacijom koja se uselila u državne institucije i prijeti urušavanju građanskog kulturnog naslijeđa.

Glavni cilj muzološkog projekata „Građanska kultura Sarajeva“ afirmiracija je građanske kulture kao kapitalnog stuba napredne kulture, one koja donosi faktore prosvjećivanja, edukacije, emancipacije na polju uma i duha, u sferi nauke, umjetnosti, ekonomije, prava i dr. Željeli smo ispitati da li su Sarajlije spremni da, u vremenu nametnute dekultivizacije³, demonstriraju svoju građansku tradiciju, dajući nam uvid u osobne porodične priče, dugo čuvano naslijeđe, postignuća i kontinuitet življenja u gradu učestvujući u njegovim metamorfozama i socijalnim promjenama.

Istraživanje teme je bazirano na tri komponente: 1). Znanstveno-istraživačka studija o građanskoj kulturi Sarajeva od sredine 19. stoljeća do početka 21. stoljeća; 2.) Prikupljanje artefakata iz porodičnih zbirki i kolekcija građanskih familija sa opisom

1 Ovdje se pod pojmom „građanstva“ podrazumijeva građanstvo kao nositelj napretka zasnovanog na ekonomskoj, tehnološkoj i kulturno-obrazovnoj matrici. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23002> (1.11.2022.)

2 Hegel je smatrao da se dinamikom interesa građanskog društva može ovladati jedino s pomoću državnog aparata. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23002> (1.11.2022.)

3 Kultura u Bosni i Hercegovini je Dejtonskim ustavom obezdržavana i svedena na niže razine vlasti.

Sa otvorenja izložbe „Građanska kultura Sarajeva“, Hanikah, 21. 7. 2023.

njihovih kretanja unutar Bosne i Hercegovine. Akcent je stavljen na dokumente, fotografije i umjetničke portrete građanskih familija kako bi se istakla i vrijednost umjetničkoga rada ali i iščitala njihova kulturna orijentiranost u vremenu od jednog stoljeća. 3.) Izložba eksponata uz prisustvočnosti i porodica koje su eksponate ustupili na privremenu obradu i korištenje Muzeju Sarajeva.

Izbor iz antropološke i zbirke legata Muzeja Sarajeva predstavljao je prvi izvor za studiju o građanskoj kulturi koja je simboličan početak povijesnog istraživanja o ulozi, značaju i historijskom pamćenju građanstva Sarajeva koje je tvorilo multikulturalno i polifono sarajevsko društvo i doprinosilo njegovom „otkrivanju“. Riječ je o prvorazrednom muzeološkom istraživanju u kojem su učestvovali građani Sarajeva koji su otkrivajući svoje privatne arhive upotpunili mozaik o razumijevanju kulturnoga miljea u razdoblju od jednog i više stoljeća. Značaj ovoga istraživanja leži osim u rasvjetljavanju ove teme sa historijskog aspekta i u suvremenom sagledavanju dosega recentne građanske kulture, kao i njenih korijena, koja ne dobija na ekspanziji srazmjerno mjeri duha epohe u kojoj živi. S obzirom na korištenje eksperimentalne metode u ovom „case study“ trebalo je najprije ispitati javno mnijenje o spremnosti dijeljenja osobnih i porodičnih podataka u znanstveno-istraživačke i izložbeno-prezentacijske svrhe. Pozivom građanima da ustupe artefakte iz svojih privatnih kolekcija Muzeju na proučavanje, obradu, interpretaciju i izlaganje, pokrenut je plan realizacije ovog nekonvencionalnog i jedinstvenog multimedijalnog i interdisciplinarnog projekta baziranog na građanskom odzivu, njihovom pamćenju, čuvanju sjećanja i građe o precima.

Pod nazivom “Javni poziv svim građanima Sarajeva koji raspolažu umjetničkim portretima svojih predaka u porodičnom vlasništvu, kao i druge vrijedne eksponate, koji svjedoče njihovu kontinuiranu građansku tradiciju u proteklih stotinu i više godina, od kraja 19. stoljeća do 2000. godine, da se jave u Muzej Sarajeva kako bi ih ustupili na određeni period. Dostavljeni eksponati sa svim potrebnim informacijama, bit će upotrijebljeni u kulturno-antropološkoj studiji o građanskoj kulturi Sarajeva, te će biti prezentirani na izložbi koju priprema Muzej Sarajeva.” Javni je oglas objavljen u medijima: Radio Stari Grad i Radio Antena, u dnevnom listu “Oslobođenje” i na web stranici www.muzejsarajeva.ba, te na Facebook i Instagram stranici Muzeja. Oglas je ostao otvoren šest mjeseci što je doprinijelo da se pojača i medijski interes koji je skrenuo pažnju većeg broja zainteresiranih za istraživački projekat.⁴ Premda je reakcija na javni poziv bilo u iznimnom broju, kod mnogih građana je preovladala želja da iskažu svoj neskriven pozitivizam jer se jedna renomirana institucija poput Muzeja Sarajeva odvažila da izađe iz zone muzeološkog u privatni prostor koji je istraživački dragocjen i neobrađen. Građani su pokazali izuzetnu spremnost da pokažu porodičnu dokumentaciju, predmete, fotografije i druge zapise s kojim raspolažu očekujući stručnu obradu i valorizaciju naslijeđa svojih predaka. Historijska klasifikacija i obrada dostupne materijalne građe uključivala je pored stručnog kustoskog rada i konzervatorsko-preparatorsku intervenciju na samom predmetu ako je isti oštećen. Rezultat tih intervencija predstavlja očuvanost predmeta i njegova upotrebljivost u izložbenoj prezentaciji. Pored toga, posebna kategorija u radu na materijalima iz porodičnih kolekcija bilo je opisivanje predmeta koji su vezani za određeni događaj, situaciju ili proces “dugog trajanja” u porodici ili na osnovu čega smo bilježili neobične priče, kvalitet zapisa, njegovu povijesnu podlogu i zanimljive informacije koje novim bojama koloriraju jedno vrijeme i njegove ljude koji su ga snagom svoga duha, umijeća, znanja, invencije, te raznovrsnim vještinama i urbanim načinom življenja u duhu kozmopolitskog Sarajeva i živjeli. Iz razgovora sa predstavnicima 24 sarajevske porodice, koje reprezentiraju njihove istaknute ličnosti, pored metode eksperimenta koristili smo i metodu oralne historije na osnovu koje su isplivale na površinu današnjeg Sarajeva zatomljene, neistaknute, ali i nepoznate priče, o ponosnim i časnim, vrijednim i osebnim ličnostima grada Sarajeva koje su svojim naprednim stavovima i uzbudljivim životima, pomicali tadašnje granice.

Kulturno-antropološkom⁵ izložbom “Građanska kultura Sarajeva” koja je postavljena u Gazi Husrev-begovom hanikahu od 21.7. do 3.8.2022., materijalizirana je prezentacija rezultata dobijenih metodološkom obradom podataka o sarajevskim gradskim porodicama, njihovim predstavnicima, znamenitim ličnostima, ali i onim koji su svojom specifičnom pričom otvorili prostor urbanoj legendarnosti, kroz njihov vlastiti objektiv i predmete koje su ustupili Muzeju Sarajeva čiju vrijednost možemo dokučiti kako na planu povijesnog i valoriziranja kulturne baštine, tako i na planu

4 Oslobođenje, 15. april/travanj 2021.

5 Ovdje se misli na karakter prezentacije koji se sastoji od antropološkog rada temeljenog na teoriji kulture koja obuhvaća metodu posmatranja na terenu i značenje kulture kao procesa i proizvoda. Više u: Branislav Malinovski, “Kultura kao predmet naučnog istraživanja” u: Salih Kulenović, *Kulturna antropologija*, Tuzla: NUB Derviš Sušić, 2002, str. 61-62.

duhovnog, riječju neopisivog i znanstveno neobjašnjivog. To je izložba koja pronosi duh Sarajeva, zasnovan na usmenoj i pismenoj tradiciji, duhovnoj i materijalnoj kulturi, njegovu magičnost i razumjevanje među ljudima različitih svjetonazora i pripadnosti, i koja pokazuje kako se živjelo u Sarajevu proteklih stotinu i više godina.

U prezentaciji tog idalje živućeg lebdećeg duha Sarajeva koji je ovaploćen u tradiciji i baštini, dugujemo iznimnu zahvalnost porodicama Džemidžić, Fočo, Glanz, Perković, Ferhatović, Hadžibajrić, Mušović, Kavazović, Karabdić, Filipović, Ademović, Berbić, Tanović, Česović, Đipa, Klino, Kalamujić, Đerković, Lučarević, Tanasković, Teletović, Rizvić, Halačević, Mešanović, Gavrankapetanović, i mnogim drugim koji su iskazali svoju podršku ovoj ideji smatrajući da kulturne institucije trebaju biti pokretač sličnih projekata i manifestacija o urbanoj kulturi življenja, kako bi podigli svijest o građanskom društvu kao nositelju procesa urbaniteta i kulturalnosti koji su u savremenoj Bosni i Hercegovini osiromašeni i nedovoljno istaknuti na svim nivoima društvenih struktura. Njihov je udio u dokumentiranju povijesnog napretka Sarajeva nemjerljiv jer su nama istraživačima, ali i široj društvenoj javnosti, svojim osobnim uključivanjem u rad na ovom projektu, pokazali spremnost da zajednički konstruktivno popunjavamo praznine u historijskom pamćenju i pokažemo vidljivim individualne dosege članova svojih porodica, građana i građanki Sarajeva. Multimedijalni karakter ove prezentacije baziran je osim na klasičnoj postavci u prostoru sa snimljenim video pričama i na digitalizaciji ustupljenih porodičnih predmeta koji su u formi virtualne projekcije programirani i dostupni u integralnoj ekspoziciji putem tehnoloških uređaja u objektima Muzeja Sarajeva.

S obzirom na posebnost obrađenih materijala, originalnost pisane i usmene građe koja može biti predmetom neke serioznije historiografske i kulturološke studije, u ovom radu donosimo kratke preglede i opise sarajevskih porodica koje su učestvovala u ovoj monografskoj studiji koja obuhvaća vremensku skalu od 60-ih godina 19. stoljeća do kraja 20. stoljeća. To je razdoblje inače signifikantno jer su građanske struje bile te perjanice napretka, slobode, kulturnog i tehnološkog razvoja, urbanizacije i emancipacije, zadržavajući najbolje elemente tradicije. U nastavku objavljujemo izdvojene fragmente opisa koji su u cijelosti prezentirani na izložbi "Građanska kultura Sarajeva".

BERBIĆ

Berbići⁶ su sarajevska trgovačka porodica koja potiče iz Užica. Porodica je bila velika, preci su im bili berberi, posjedovali dućane i imanja u Užicu i okolini. Pred ultimatumom Srbije iselili su se 60-ih godina 19. stoljeća iz Užica, kao i mnogobrojni Bošnjaci, i raselili na nekoliko strana. Pošto ih je bilo sedmorica braće Berbića i otišli su na sedam strana. Mehmed Berbić, otac Alije Berbića došao je iz Užica direktno u Sarajevo 1870. godine i kako je bio trgovac taj je posao nastavio i u Sarajevu. Posjedovao je svoj han na mjestu preko puta današnje Skenderije.

Njegov sin Alija Berbić (1895-1965) rodio se u Sarajevu 1895. godine, od oca Mehmeda i majke Zlatke, rođene Hadžić. Pomagao je ocu u trgovini, a kasnije je

6 Intervju sa Nedimom Berbićem, januar, 2022.

sam otvorio svoj dućan/bakalnicu mješovite robe na Baščaršiji, 1920. godine. Bio je vlasnik te radnje sve do 1948. kada mu je oduzeta i nacionalizirana. Od tada pa do 1954. radio je u Privrednoj banci Sarajevo kao blagajnik kako bi ostvario penziju. Umro je 1965. godine. Iza njega su ostali sin Mehmed i kćerka Nura. Berbići su postali integralni dio sarajevske čaršije i već 150 godina svojom građanskom ljubavlju zalijevaju ovaj naš rasadnik duha i kulture.

ČESOVIĆ⁷

Džemal Demo Česović (Sarajevo, 5. februar 1924. - Sarajevo, 22. januar 1969.) bio je priznati jugoslavenski i bosanskohercegovački scenograf i likovni umjetnik.

Potiče iz imućne zemljoposjedničke porodice koja je svoja imanja imala u visočkoj regiji. Njegov otac Ahmed je kupio dvije kuće u sarajevskoj mahali Brdo džamija gdje je Demo i rođen. Svoj slikarski talenat pokazao je radeći kao scenograf u "Bosna filmu". Prema broju snimljenih filmova dospio je vrlo mlad među vodeće scenografe u Jugoslaviji. On potpisuje art dizajn i scenografije za kultne filmove tadašnje velike jugoslavenske kinematografije: "Diverzanti", "Mačak pod šljemom", "Mali vojnici", "Narodni poslanik", "Na granici", "Velika turneja", "Ubica na odsustvu", "Opatica i komesar", kao i brojne druge filmove na kojima je radio kao set dekorater i asistent scenografa.⁸ Veliki broj filmova je radio i u kooperaciji sa talijanskom filmskom industrijom, koja mu je ponudila i stalno zaposlenje u Italiji, ali nažalost prerana smrt je onemogućila njegov odlazak i preseljenje u Italiju.

Svoju životnu saputnicu Franu Seku Česović (rođenu Postolan) upoznao je prilikom snimanja filma na Korčuli. Veliku ljubav krunisali su brakom. Vjenčali su se i živjeli u Sarajevu, u ulici Logavina. Oboje su radili u "Bosna filmu" i svoju ljubav prema filmu donosili kući. Njihov stan u Logavini bio je mjesto susreta, druženja, filmskih i životnih priča između najvećim imenima tadašnje kinematografije.

Demo je umro mlad, a njegova Frana je ostatak života tu ljubav nosila u sebi kao neumrlu. Nakon njegove smrti lijepa Korčulanka ostala je živjeti u Sarajevu uz Deminu porodicu. U njenom srcu nije bilo mjesta za drugu ljubav. Njegovala je sjećanja na svog Demu sve do svoje smrti.

Portret Frane Česović koji je naslikao njen muž Džemo Česović, 1959.

⁷ Intervju sa Jasminom Selimbegović, rođ. Česović, decembar, 2021.

⁸ Ines Tanović (ur.), *Katalog bh. igranih filmova 1951-1994.*, 36, 37, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 55, Sarajevo: FCS, 2021.

Demo i Seka Česović leže jedno pored drugog na sarajevskom groblju Bare, a kao pečat i neuništiv svjedok velike Đemine ljubavi prema njegovoj Seki ostao je prelijepi portret koji je Demo naslikao 1959. godine.⁹

ĐERKOVIĆ

Dvoje istaknutih sarajevskih profesora i znanstvenika Olga i Branislav Đerković¹⁰ krenuli su iz različitih sredina prema Sarajevu. Branislav iz malog mjesta Kuči kod Podgorice, a Olga Prlenda iz Dubrovnika. Kao djevojčica je došla u Sarajevo jer je njen otac kao željezničar dobio premještaj i nastanjuju se tik uz željezničku prugu u ulici Blagoje Parovića (Paromlinska). Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu završava francuski jezik i književnost 1957. i zapošljava se u Trećoj gimnaziji. Branislav dolazi u Sarajevo nakon što je 1955. diplomirao geologiju i paleontologiju na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu, i zapošljava se u Zavodu za geološka istraživanja Bosne i Hercegovine. Magistrira i doktorira u Zagrebu iz oblasti hidrogeologije. Njihova ljubav se rodila u Sarajevu, a oni su je svojim srcima živjeli do kraja njihovih života.

Kada je počeo rat 1992. godine Branislav Đerković se našao u porodičnoj kući u Baru, u Crnoj Gori, provodeći penzionerske dane dok je Olga još radila. Pokušavao je ući u opsjednuto Sarajevo više puta, ali nije uspio. Zadnji put u junu 1994. godine, malo prije svoje smrti, ali ponovno bez uspjeha. Do njihovog ujedinjenja nikad nije došlo. Nije uspio vidjeti voljenu suprugu i sinove, ni oni njega, što je obilježilo njihove odvojene sudbine kao ožiljak koji ne blijedi.

Iz te ljubavi rodila su se dva sina Andrej i Željko, ali su se rodile i dvije uspješne karijere; omiljene profesorice Olge u Trećoj gimnaziji koju generacije i generacije učenika pamte po otmjenosti, rafinmanu, elokvenciji i prefinjenim manirima, i Branislava, kojega pamte svi stručnjaci prirodnjačkih znanosti jer je ostavio iza sebe brojne stručne radove i knjige iz hidrogeologije. Oboje su bili pobornici umjetnosti i kulture, česti posjetitelji književnih večeri i teatarskih predstava. Istinski i dragocjeni ljudi koji su sebe smatrali građanima Planete Sarajevo.

DŽEMIDŽIĆ

Džemidžići¹¹ su sarajevska familija iz starogradske mahale Širokača. Kemal Kemo Džemidžić (1934-1989) najmlađe je dijete Saliha i Sevdete, koji je, premda je odrastao u ratno i poratno vrijeme, dobio ono što je najvažnije za razvoj jednog dobrog karaktera: pravi građanski odgoj. Nakon bombardiranja Sarajeva 1941., Kemal s porodicom prelazi u centar grada, u Petrakijinu 1. Svoje mjesto pod suncem dobija kada ga komšija Dervo Jerlagić dovodi da trenira u FK Sarajevo. San postaje java. Od tada do nesretnog starta Šekularca 1960. godine, nakon kojeg je u svojoj 26-oj godini morao napustiti aktivni igrački status, Kemal Džemidžić je odigrao oko 400

9 Antropološka zbirka Muzeja Sarajeva. Inv. br. 21.

10 Intervju sa Andrejem Đerkovićem, februar, 2022.

11 Intervju sa Amrom Numić, rođ. Džemidžić i Adnanom Džemidžićem, mart, 2022.

utakmica u svim selekcijama bordo tima sa Koševa. Ostao je uvijek srcem uz svoj klub, bio i član izvršnog rukovodstva, prisustvo-
vao sjednicama i utakmicama, a često je i putovao na gostovanja i donosio sreću FK Sarajevu.¹² Okačio je kopačke o klin, ali nije mogao bez lopte koja okreće cijeli svijet, pa se posvetio trenerskom poslu. I tu je iza sebe ostavio dobre plasmane i mnoge pobjede uvodeći klub iz predgrađa FK Pretis Vogošća u drugu ligu.

U svemu je Kemal Kemo Džemidžić bio dosljedan, prvoklasan i precizan; u fudbalu kao half, u stomatologiji kao zubni tehničar koji je primjenjivao nove tehnologije minuciozno i perfektno. Bio je oličenje gospodstvenog ponašanja, elegantan i otmjena, odmjerenog govora i istančanog duha. U srcu laf, u fudbalu half. Potomci Kemala Džemidžića kroče danas njegovom stazom građanske kulture koja njeguje tradiciju i usvaja modernu kao koristan novitet, slijedeći očev/dedin amanet: ljubav prema znanju i prema sportu.

Kemal Džemidžić u dresu FK Sarajevo

ĐIPA

Porodica Đipa (Hadžiomerović)¹³ je po usmenim svjedočanstvima porijeklom iz Sarajeva još otprije pet stotina godina, ispod Višegradske kapije. To je jedna od najstarijih sarajevskih građanskih porodica koja nije mijenjala mjesto življenja. Prezime Đipa je porodica Hadžiomerović uzela početkom 20. stoljeća po svom pretku Avdi, bratu Alije Đipe, koji je bio osmanski asker i poginuo na Čanakkalama 1915. godine. Njegov nadimak je bio Đipo, i iz pijeteta prema njemu koji je porodici ostavio ćurčijski dućan i imanje pod Lovćenom, koji su poslije konfiskovani, porodica je promijenila prezime.

Alija Đipa (1885-1955) bio je učitelj umjetnih zanata, kaligrafa i graver. Imali su šestero djece: Hasana, Radžiju, Muniru, Sarihu-Fatimu, Samiju i Raziju. Posjedovali su zanatsku ćurčijsku radnju na Baščaršiji u Ćurčiluku ali je oduzeta za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Njegova sestra Hatidža bila je jedini ženski majstor ćurčija, a ujedno i mualima.

Sva su djeca i unučad nastavili putem obrazovanja, u vjerskom, zanatskom i literarno-umjetničkom području. Alijini unuci, djeca njegove kćerke Munire Đipa, udato Klino, i danas žive na Vratniku u ulici Heljevac, a kapija te kuće nalazi se na

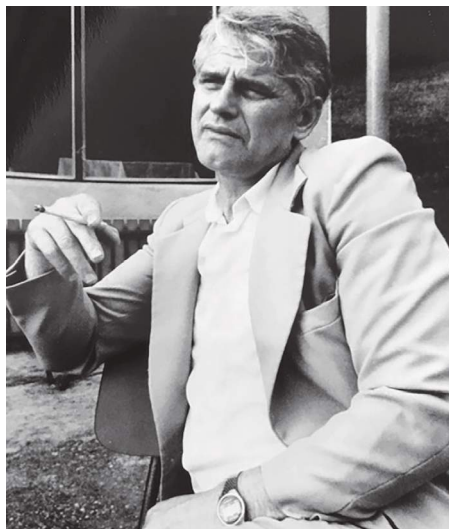
¹² Monografija FK "Sarajevo" 1946-1976.

¹³ Intervju sa Smaragdom Klino, februar, 2022.

popisu starih sarajevskih kapija s unikatnom rezbarijom Kantonalnog Zavoda za zaštitu kulturno-historijskih spomenika i prirodnog naslijeđa.¹⁴

FERHATOVIĆ

Porodica Ferhatović¹⁵ ugledna je sarajevska građanska familija koja je poznata u čaršiji u domenu ugostiteljstva i sporta, ali danasve ona koja njeguje tradicijske etičke vrijednosti čestitosti, dobrih međuljudskih odnosa, plemenitosti. Žena koja je podnijela veliko breme teških ratnih i poratnih okolnosti, ostavši bez troje odrasle djece i bez muža Mehage, kojeg su deportirali u logor smrti Jasenovac, Devla-hanuma Ferhatović (1899-1976) sinonim je građanske kulture Sarajeva. Devla-hanuma i preživjeli sinovi Ešref, Rasim i Asim (čuveni fudbaler Asim Ferhatović Hase)¹⁶, te kćerka Samija-Samka, nikad nisu saznali šta se desilo sa suprugom i ocem, koji, kao ni njihov sin Avdo koji je poginuo kao partizan, nikad nisu pokopani.

Asim Ferhatović Hase čuveni fudbaler

Devla-hanuma je baščeličnom snagom, mudrošću, radom i građanskom kulturom skromnosti i dostojanstva, odgojila čestitu djecu, pazila na tradicionalne vrijednosti i poštovala vrijeme koje je imala na raspolaganju pa je preko dana sadila povrće i cvijeće, držala domaće životinje, a noću bi šila i vezla unikatne ručne radove.¹⁷ Bila je istinska sarajevska Majka Hrabrost koja je strpljivo, radno i uz slogu, izvela svu djecu na put poštenja, marljivosti i čovječnosti. Ostavila je iza sebe brojne potomke koji nastavljaju njenim putem.

FILIPOVIĆ

O sarajevskoj lozi porodice Filipović¹⁸ dostupni su nam podaci od Jusuf-bega Filipovića¹⁹ koji je rođen oko 1842. godine kod Uloga, a u Sarajevo je došao 1860. godine. On je prvi advokat Musliman u Bosni i Hercegovini toga vremena. Pored advokature uređivao je i izdavao list „Bošnjak“ od 27.4.1893. godine, koji je

14 Dženana Gološ (ur.), *Sarajevske kapije*, Sarajevo: Kantonalni Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajeva, 2002.

15 Intervju sa Aidom Žiga, februar 2021.

16 Lj. Ristić, „Niko kao Hase“, Nedjeljni ilustrovani sportski list Tempo, br. 765, 22.10.1980.

17 Ručni radovi Devle Ferhatović poklonjeni su Muzeju Sarajeva i nalaze se u Zbirci legata.

18 Intervju sa Melihom Filipović Ademović, maj, 2022.

19 S. Bahtijarević, J. Čizmović, *Advokatura/Odvjetništvo u Bosni i Hercegovini 1883-2013*, Sarajevo: Odvjetnička komora Federacije BiH, 2013.

subvencionirala Zemaljska vlada. Više godina bio je gradski zastupnik. „Bio je prava sirotinjska majka“ – zapisao je historičar Hamdija Kreševljaković.²⁰

Jusuf-begov sin Jakub-beg Filipović bio je ugledni oficir u austrougarskoj vojsci. Njegov sin Mahmut Filipović (1910 – 1962) nastavio je dedinu advokatsku praksu. Mahmut je upisan u Advokatsku komoru u Sarajevu 30. marta 1946. godine.²¹ Inače je bio ljubitelj konja i u mladosti uspješan džokej koji je pobjeđivao na utakama u Butmiru. Filipovići su (da li zbog značenja svoga prezimena: „philippos“ – grč. prijatelj konja) i držali konje poklanjajući ovim plemenitim životinjama posebnu pažnju. Mahmut je bio u braku sa Zlatom Karamehmedović (1920-1968) s kojom je imao dvije kćerke i sina. Starija kćerka Meliha Filipović (1940), udato Ademović, naslijedila je oca u advokaturi i bila jedna od tri žene advokatice s privatnom praksom te 1967. godine kada je upisana u Advokatsku komoru Sarajeva.²²

Mahmut-beg Filipović, advokat i džokej

Mlađa kćerka prof. dr. Mediha Filipović (1944) ugledna je profesorica ortodoncije, bila je parlamentarna zastupnica i bh. ambasadorica u Švedskoj, dok je najmlađi sin Malik (1947) također advokat, koji se uspješno bavio advokaturom u Sarajevu, a danas živi u Irskoj. Meliha Filipović je u braku sa inženjerom građevine Nihadom Ademovićem dobila dvoje djece, prof. dr. Kenana Ademovića, doktora prava, advokata i univerzitetskog profesora, i prof. dr. Naidu Ademović, doktoricu građevine i profesoricu na Građevinskom fakultetu.

ADEMOVIĆ

Ademovići²³ su prominentna sarajevska familija koja je poznata u političkom i javnom životu Bosne i Hercegovine još od vremena austrougarske vlasti. Od 1994. godine po Ejubu Ademoviću nosi ime jedna sarajevska ulica u kojoj je on živio i dao asfaltirati put. Ejub Ademović (1888-1970) je bio pravnik, advokat, podban Drinske banovine i državni tužilac u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. U SFRJ je također bio ugledni advokat. Njegov drugi sin Nedžad Ademović također je advokat, kao i njegov sin Nedim. Kenan Ademović, dakle, s majčine strane od prapradede, a s očeve od dede, nosi odgovorno i profesionalno vijenac tradicije akademskog obrazovanja u domeni prava i advokature.

20 Hamdija Kreševljaković, *Izabrana djela IV – Prilozi za političku historiju Bosne i Hercegovine u XVIII i XIX vijeku*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1991, 187.

21 Legitimacija, Mahmut Filipović, Advokatska komora u Sarajevu, 30.3.1946.

22 Legitimacija advokata, Meliha Filipović, Zajednica advokatskih komora BiH, br. 112, 16.1.1967.

23 Intervju sa Kenanom Ademovićem, maj, 2022.

Čitajući o genezi, utjecaju i ulozi u javnom prostoru Sarajeva i BiH Filipovića i Ademovića, koje su povezane osim krvim vezama i profesionalnim angažmanom u advokaturi, te uzimajući u obzir stalno prisustvo u građanskom Sarajevu postojanjem, privređivanjem, obrazovanošću i ugledom, evidentno je da ove dvije sarajevske porodice predstavljaju nositelje kontinuiteta rada za socijalnu zajednicu i građansku kulturu.

FOČO

Edhem Fočo²⁴ (1897-1971) bio je ugledni sarajevski trgovac koji je uspješno nastavio dugu tradiciju vođenja trgovine od svojih predaka. Pritom je Fočo bio od onih školovanih i pametnih ljudi u Sarajevu koji su zapisivali svaki svoj korak, svaku narudžbu i račun, i sve važne događaje u svom životu. Zahvaljujući njegovim zapisima i provjerenim podacima, porodica Fočo je složila rodoslov svoje familije i upoznala se sa svojim porijeklom koje seže duboko u prošlost kada su se prezivali Kalfabašić. U svojoj biografiji ispisanoj lijepim kaligrafskim rukopisom, Edhem Fočo je napisao da je on sin Huseina (Hadži Bajrama), ovaj sin hadži Mustafe, on sin Mehmeda, a Mehmed sin Muharem baše. Svaki datum pomno je zapisivao, od odlaska u mekteb i ruždiju do završetka trgovačke škole 1913., vjenčanja, nabavke robe i vođenja dućana, do rađanja djece, ratova i drugih životnih turbulencija.

Njegov otac Husein, poznatiji kao Hadži Bajram, držao je dućan u ulici Sarači 19 preko puta Šadrvana Begove džamije, a majka mu je od Kasumagića, istaknute sarajevske zlatarsko-kujundžijske familije. Imao je dvojicu starije braće Vejsila i Salihah koji su također s ocem radili, a kasnije je otac imetak pravilno raspodijelio, pa je Edhem Fočo dobio kapital i nastavio voditi posao u Džulaginoj ulici u velikoj radnji koja izlazi na Sarače. Vodio je tada sa ortacima firmu „Fočo i drugovi“ na način koji se nimalo ne razlikuje od današnjeg. Bila je to reprezentativna trgovina na veliko i na malo koja je snabdjevala cijelu Bosnu i Hercegovinu određenim artiklima (šalovi, šamiye, fesovi, galoše, cipele, štofovi itd.). U to vrijeme bila je to najmodernije vođena „muslimanska“²⁵ trgovina u gradu. Od 1940. godine nastavio je samostalno pod nazivom „Edhem Fočo – Trgovina manufakturnom robom na veliko“, ali se uskoro zaratilo u 1942. godine je odlučio da prestane s intenzivnim poslovanjem.

Edhem Fočo je bio erudita, govorio i pisao turski i njemački jezik, u čaršiji izuzetno cijenjen kao skroman, pošten i marljiv, veliki dobrotvor i uzor kakav trgovac treba biti. Imao je petero djece od kojih je danas iza njega ostalo više od 70 potomaka od kojih većina živi u gradu koji je bio i ostao njihova planeta radosti i tuga, života i smrti, uspomena i onoga „sada“. Oni ne zaboravljaju svoje pretke, vrijedne kalfe i trgovce, koji su odškolovali djecu, ali nadasve ih odgojili u ozračju duhovnosti i etičkih vrijednosti.

²⁴ Intervju sa Mirzom Fočo, april, 2022.

²⁵ U tekstu se upotrebljavaju povijesni termini za moderne nacije. Bošnjaci su se u vrijeme svih monarhija (Austro-Ugarska i Kraljevina SHS i Kraljevina Jugoslavija) izjašnjavali prvo konfesionalno, a zatim i nacionalno, kao „muslimani“.

GAVRANKAPETANOVIĆ

Begzada Gavrrankapetanović²⁶, rođena Bašagić (oko 1843-1941), potječe iz Nevesinja iz ugledne kuće Bašagića, odakle je i Safet-beg Bašagić. Nakon njene smrti 1941. godine novine su pod naslovom "Smrt ugledne žene" pisale o njenoj požrtvovanosti, odlučnosti i plemenitosti: "Rijetko je koja žena muslimanka u svom životu dala od sebe ono što je ova žena u svom burnom i plodnom životu dala... Bila je poznata u čitavom kraju kao veliki prijatelj i dobročinitelj nevoljnih i bolesnih. Sve ovo pribavilo joj je poštovanje svih ljudi ovog kraja bez razlike na vjeru, jer ona nije pitala za vjeru kad je trebalo nevoljnim utrti suzu."²⁷

Prvi gorki udarac sudbina joj je namijenila kad je morala još kao djevojčica bježati od bijesa Omera paše Latasa namijenjenog bosanskoj vlasteli. Uda se za Ibrahim-bega Gavrrankapetanovića²⁸, počiteljskog kapetana i kajmakana, koji veoma brzo umire i Begzada-hanuma ostaje sa petero nejake djece (četverica sinova i kćerku) na vjetrometini turbulentnih historijskih događanja u drugoj polovici 19. stoljeća. Pred njom su veliki izazovi kako sačuvati imetak i odgojiti djecu u ta burna vremena. Svu svoju djecu je iškolovala i dala im diplome u ruke, u vrijeme kada su mnogi bježali od škole i nauke. Njeni potomci sinovi Muhamed-beg, Bećir-beg, Ismet-beg i Hakim-beg, te kćerka Fatima udato Badnjević, proširili su lozu Gavrrankapetanovića i zahvaljujući upornosti i trudu svoje majke stekli akademsko obrazovanje kako bi u oporim vremenima taj duhovni amanet važnosti dobra i znanja prenijeli i na njihove potomke.

Pisala je bosančicom i arebicom, i svako svoje dijete je naučila bosančici. Njena zasluga je što je pismo bosančica stiglo i do bečkog dvora. Napisala je jednu žalbu Caru Franji Josipu iz 1902. godine povodom imanja koje joj je oduzeto (brdo Crnica sa plodnim njivama oko rijeke Neretve u Počitelju). Bio je to pokušaj da odbrani svoja i imovinska prava svoje djece. Upravo je to pismo, kao i Begzada-hanumina privatna pisma djeci i unucima, inspirirala njenu praunuku Šemsu Gavrrankapetanović²⁹ akademsku slikarku, da na originalni umjetnički način, ovjekovječi pranenine riječi u ciklusu radova *Bosančica, pisma stare majke*. Begzada Bega-hanuma bila je mudra i snažna žena, posebna i samosvjesna koja je imala širi pogled, gledala unaprijed, mnogo ispred svoga vremena, i, nadasve, imala je veliko srce.

GLANZ

Dr. Đuro Glanz (1908-1942)³⁰ bio je progresivan i slobodouman čovjek visoke inteligencije i obrazovanja. Rođen je u Sarajevu 1908. godine od oca Franje i majke Josipe koji su krajem 19. stoljeća došli iz Bribira u Slavoniji u Sarajevo. Porodica

26 Intervju sa Šemsom Gavrrankapetanović, maj, 2022.

27 Sačuvan je faksimil članka, bez navedenog naziva novina i broja. Članak je pod nazivom „Smrt ugledne žene: Merhum Hadžihanuma Gavrrankapetanović“.

28 Jusuf Mulić, „Počitelj u vrijeme osmanske vladavine“, file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/165-Article%20Text-326-1-10-20171002.pdf (27.4.2022.).

29 [https://ugbih.ba/2022/02/15/gavrrankapetanovic-semsa/\(24.5.2022.\)](https://ugbih.ba/2022/02/15/gavrrankapetanovic-semsa/(24.5.2022.))

30 Intervju sa Berislavom Kosić, decembar, 2021.

Glanz je češkog porijekla, i njihovi preci su zbog namještenja u službi migrirali s jednog kraja na drugi kraj tadašnje jedinstvene Austro-Ugarske Monarhije. Đurin otac Franjo je bio bankovni činovnik i radio je u Zemaljskoj banci u Sarajevu. Imali su četvero djece; sinove Đuru i Antuna – Tonija, te kćerke Mariju i Jožu. Svi su živjeli u Sarajevu, osim Marije koja se s mužem skrasila u Mostaru. Đuro Glanz je doktorirao pravo u Zagrebu 1933. i bio je sudija sarajevskog apelacionog suda.

Od prvih dana fašističke okupacije bio je povezan sa ilegalnim komunističkim pokretom. U najtežim uvjetima kao sudija prijekog suda izvršavao je različite delikatne zadatke, u prvom redu pružajući dragocjene informacije aktivistima NOP-a (Narodnooslobodilačkog pokreta). Sa suprugom Nevenkom sakupljao je i sanitetski materijal koji je bio od neprocjenjive vrijednosti na tek otvorenim frontovima diljem BiH i ostalih krajeva Jugoslavije. Nažalost, ubrzo je bio otkriven od ukupacionih vlasti, uhapšen i konfiniran u Jasenovac.³¹ Nakon što se razbolio prebačen je gestapovski logor na Sajmištu u Beogradu, gdje je tokom ljeta 1942. godine i umro od tifusa. U logoru je saznao da je njegova prvorodena kćerka Ana oboljela i umrla, što ga je tako rovitog duboko potreslo i slomilo, dublje nego sav teror koji je proživljavao u logoru.

Dr. Đuro Glanz je bio jedan od najaktivnijih članova Šahovskog kluba Sarajevo i kao igrač i kao organizator. Uvijek je osvajao mjesta u vrhu turnirskih tabela. Pobijedio je na nekoliko prvenstava kluba i grada. Bio je igrač prvorazredne snage, poznat kao najbolji teoretičar među svojim članovima.³² Đuro Glanz je sa suprugom Nevenkom imao dvoje djece, kćerke Anu Elizabetu (1937-1942) i Berislavu (1939).

Bio je jedan od onih ljudi snažnog duha, humane prirode i idealističkog svjetonazora, bez kojih nijedna društvena promjena nije mogla. On je znao da je dužnost mislećeg čovjeka da reagira na nepravdu i pruži otpor. Svojim životom je platio tu borbu, kao i mnogi drugi bez kojih danas ne bismo imali mogućnost da se borimo za još demokratičnije i građanskije građansko društvo i kulturu.

Đuro Glanz

HADŽIBAJRIĆ

Poznata sarajevska familija Hadžibajrić,³³ koja više od 150 godina njeguje tradiciju vođenja aščinice i prenošenja s koljena na koljeno znanja iz aščijskog zanata, ostavila je nesumnjivo snažan trag na historiju gastronomije, koji riječju „aščiluk“

31 Karta iz Jasenovca, Zapovjedništvo sabirnih logora u Jasenovcu, 15. 5. 1942.

32 Sarajevski šahovski klub, Sarajevo, 30.10.1936.

33 Intervju sa Tarikom Fetahagićem, decembar, 2021.

sve govori, kao i na kulturni i duhovni život grada. Hadžibajrići, prema svjedočenju Hadži Fejzullaha ef. Hadžibajrića³⁴, istaknutog sarajevskog učenjaka, ovim se poslom bave mnogo duže nego što su tefteri zabilježili i što vode svoj privatni dućan.

Porodica je dobila prezime po svome čukunčukun dedi Bajramu čija su jela bila na daleko poznata i koji je otvorio svoj prvi dućan – aščinicu na Baščaršiji oko 1860. godine. Od tada pa do danas aščijski zanat, umijeće spravljanja bosanskih i orijentalnih jela, ostalo je u porodici. Nasljednici su se smjenjivali, o čemu govori iscrpno napisan rodoslov Hadžibajrića i historijat aščinice koji je sastavio potomak Hadžibajrića sa ženske linije, Tarik Fetahagić, ali se umijeće zadržalo.

Hadžibajrići su sinonim Sarajeva u adetu i poštenju, merhametu i duhovnosti, ljubavi prema gradu i njegovim stanovnicima, što je utkano u njihov genetski kod i odlikuje i današnju generaciju koja čuva obraz i tradiciju aščiluka kao najjači amanet.

Aščinica Hadžibajrić na Baščaršiji kr. 19.st.

HALAČEVIĆ

Nusret Halačević (Sarajevo, 1908- Sarajevo, 1979)³⁵ prvi je diplomirani sarajevski fotograf, učitelj svoga zanata i kroničar Sarajeva između dva svjetska rata sve do kasnih 70-ih godina. Fotografsko naslijeđe koje je ostavio Nusret Halačević bezvremensko je i vrijedno znanstvenoga istraživanja, jer je svojevrsan povijesni dokument od neprocjenjive vrijednosti za grad Sarajevo u vidu svjedočenja građanske kulture u prošlosti, kao i očuvanja nematerijalne kulturne baštine.³⁶

Nusret je bio vrlo ekstravagantan, vozio je motor sa prikolicom i auto Opel Olimpija, s kojim su on i supruga Nafija obišli mnogo država. Fotografirao je stare sarajevske nošnje, vjerovatno je na taj način želio sačuvati spomen o tadašnjim Sarajlijama, njihovoj kulturi, tradiciji, običajima, vjeri i drugim karakteristikama. Majka prof. dr. Muhsina Rizvića Habiba Musakadić je rođena sestra Nusretove supruge Nafije. Mnogobrojna njihova druženja zabilježena su objektivom ovog vrsnog fotografa koji je živio sa svojom suprugom interesantan i moderan, za to vrijeme nekonvencionalan, umjetnički život. Porodice su se sedmično sastajale kod Nusreta i Nafije,

34 <https://znaci.ba/tekstovi/crtice-iz-zivota-hadzi-sejha-fejzulaha-efendije-hadzibajrica-i-dio> (13.3.2022.)

35 Intervju sa Selmom Rizvić, decembar, 2021.

36 Nusret Halačević je za svoje izuzetno fotografsko umijeće odlikovan diplomom i zlatnom kolajnom u Firenzi 1934. godine. Na istaknutoj firmi svog fotografskog ateljea upisana je i ta činjenica koja je govorila o svojevrsnom umjetničkom prestižu i renomeu.

Foto atelje Nusreta Halačevića

u kući u kojoj je Nusret imao fotografski atelje, a nalazila se s bočne strane Vijećnice, uz tramvajske šine. U njegovoj fotografskoj radnji snimane su čuvene scene iz filma “Valter brani Sarajevo”.³⁷

Nusret Halačević je uvakufio svoj posjed i svu nepokretnu imovinu u ulici Telali na ime Fakulteta islamskih nauka i Muzeja islamskih nauka vasiyetnamom (testamentom) od 12.8.1978. godine. Danas je na tom mjestu pokrenut proces revitalizacije vakufa i osnovan Centar za Kur'an i sunnet, što je još jedan pokazatelj da čovjek može sebi za života izgraditi vječnu kuću i da je njegovo najsigurnije potomstvo ustvari njegovo djelo.³⁸

KALAMUJIĆ

Ferid (Salem) Kalamujić³⁹ (1927-2000) rođen je na Vratniku 1927. godine, u ulici Džanina 25 do Bijele džamije. Porodica Kalamujić je do osmog koljena koliko se zna sarajevska građanska porodica. Feridov djed Avdija se bavio izradom i trgovinom *firala* (ženske ravne cipele) i imao je svoju radnju na potezu između Latinške čuprije i Vijećnice (koja im je kasnije oduzeta). Jedan sin je nastavio da se bavi tim zanatom, a Feridov otac Salem se zaposlio u državnoj službi. Završio je mušku relanu gimnaziju (Prva gimnazija) i pošto nije imao zaposlenja iškolovao se za metalostrugarski i tokarski zanat.

37 I. Tanović (ur.), *Katalog bh. igranih filmova 1951-1994.*, 80.

38 M. Hasani, F. Jelovac, A. Kulenović, “Vakifi, stipenditori i donatori Fakulteta islamskih nauka; <https://fin.unsa.ba/wp-content/uploads/2019/02/Vakifi.pdf> (12.12.2022.)

39 Intervju sa Eminom Ibrić, mart, 2022.

Kao mladić bio je kurir prvoborca i narodnog heroja Vase Miskina Crnog. Zapošljava se kao operativni tehnolog u preduzeću "Zrak". Bio je svestran, znatiželjan, avanturističkog duha, Sarajlija od glave do pete. Duhovit, šarmantan, zaraznog osmijeha. Volio je konje, vozio je motore, skijao ali i plesao, bavio se folklorom i različitim sportskim i kulturno-umjetničkim aktivnostima. Bio je član konjičkog, skijaškog i motorističkog kluba, kao i KUD Vaso Miskin Crni i Ivo Lola Ribar. Za doprinos razvoju sporta za invalide nagrađen je Šestoaprilskom nagradom Grada Sarajeva. Iz braka sa Sarajkom Habibom Mulaosmanović, dobio je dvije kćerke, Eminu Kalamujić, udato Ibrić i Edinu Kalamujić, udato Đozo. I preci i potomci Ferida Kalamujića njegovali su građansku tradiciju uzoritosti i kulture življenja koje odlikuje širokogrudost, gostoprimstvo, komšijska solidarnost i ljepota duha.

KARABDIĆ

Karabdići⁴⁰ su ugledna sarajevska porodica čiji su članovi više od jednog stoljeća stjecali akademsko obrazovanje i bosanskohercegovačkom društvu ostavljali djela iz pravne i elektrotehničke znanosti. Ševkija Karabdić (1885-1933), diplomirao je na Višoj šerijatskoj školi, a položivši ispit za šerijatskog suca pred ulema medžlisom, Zemaljska vlada ga je imenovala šerijatskim sudijom u Foči. Reis-ul-ulema Džemaludin ef. Čaušević ga je mureselom iz 1917. godine ovlastio da u ime Rijasetu sve poslove uzvišenog šerijata vrši u skladu sa propisima uzvišenog šerijata. (21. februar 1917.). Nova Muresela mu je izdata i 1931. godine od strane reisa Ibrahima ef. Maglajlića za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Nakon toga prebačen je u Sarajevo za šerijatskog sudiju gdje je ubrzo 1933. godine i umro. Sa suprugom Almasom Tataragić imao je dva sina i dvije kćerke, sinove Vefika i Saliha, i kćerke Vahidu i Muvehidu. Almasa-hanuma je nakon njegove prerane smrti svu djecu školovala i svi su stekli fakultetsko obrazovanje i bili zapaženi stručnjaci.

Vefik Karabdić (1922-1971) je doktorirao elektrotehniku⁴¹, i bio jedan od osnivača Elektrotehničkog fakulteta u Sarajevu.⁴² Salih Karabdić je završio pravo 1952. godine, i bio jedan od najuglednijih advokata u Sarajevu, dok je sestra Vahida završila arhitekturu, a Muvehida ruski jezik. Salihov sin Kerim Karabdić (1958) je krenuo očevim stopama i danas je ugledni sarajevski advokat, dok je njegova sestra Zuhra doktorirala ekonomiju u Njemačkoj.

KAVAZOVIĆ/MUŠOVIĆ

Prije skoro šest decenija mlada balerina Sarajevskog baleta Suada Kavazović (1940) i poletni fudbaler FK Sarajeva Džemaludin Mušović (1944)⁴³ izazivali su ogromnu pažnju umjetničke i sportske javnosti. Graciozna balerina uspinjala se prema zvjezdanim

40 Intervju sa Kerimom Karabdićem, april, 2022.

41 Jedna ulica u Općini Centar Sarajevo, u naselju Soukbunar, dobila je ime po Vefiku Karabdiću. <https://centar.ba/stranica/504> (12.4.2022.).

42 Knjiga „Teorija električnih kola“ autora prof. dr. Vefika Karabdića objavljena je 1972. godine, nakon njegove smrti, i do danas se koristi kao studentska literatura na Elektrotehničkom fakultetu u Sarajevu.

43 Intervju sa Suadom Kavazović-Mušović i Džemaludinom Mušovićem, januar, 2019.

visinama, a spretni igrač osvajao je stadione. Njihovo poznanstvo je procvjetalo u ljubav, a ljubav se 1969. godine i okrunila brakom iz kojeg se rodilo dvoje djece: Aida i Enes.

Suada Kavazović Mušović je bila prvakinja Sarajevskog baleta od 1958. do 1982. godine. Proglašena je najboljom balerinom tehničarkom bivše Jugoslavije. Specijalizirala je u Boljšoj teatru u Moskvi i odigrala najvažnije role u klasičnom i modernom baletu. Njen baletni izraz je bio u potpunosti osebujan i prepoznatljiv, kretao se od tehničke virtuoznosti, poleta i elegancije do duboke dramske emocionalnosti i naboja. Njenog Crnog labuda eminentni kritičari su ocijenili kao najboljeg toga doba na scenama bivše Jugoslavije. Dobitnica je Dvadesetsedmojulske nagrade 1978. godine koja je tada bila najviše priznanje u BiH. Suada Kavazović-Mušović je rijetki dragulj naše umjetničke scene i velika balerina čije su kreacije nenadmašne do danas. Suada jedino više od baleta voli svoje Sarajevo.⁴⁴

Suada Kavazović Mušović bila je prvakinja Sarajevskog baleta

Džemaludin Mušović je bio vrhunski sportski stručnjak koji je svoj sportski talenat i umijeće pokazivao u fudbalu kao veliki golgeter i tvorac nogometne magije, najprije u FK Sarajevo a zatim u Hajduku i evropskim klubovima kao što je belgijski Standard u kojem je ostvario zavidnu karijeru. Bio je reprezentativac Jugoslavije u svim kategorijama, trener i član stručnog štaba Nogometne reprezentacije SFRJ. Kao trener je postigao izuzetne rezultate najprije trenirajući domaće klubove a onda i inozemne. Bio je vodeći lobista da Nogometni savez BiH uđe u FIFA-u i UEFA-u u toku agresije na BiH. Bio je i direktor, a zatim i selektor Nogometne reprezentacije BiH. Ušao je u historiju Katara kao najtrofejniji trener i danas je savjetnik njihovog Saveza. Dobio je brojna zaslužena priznanja u sportu, ali i kao kolumnista i humanista. Oboje su dali mnogo ovom društvu i kao korifeji svojih profesija i istaknute javne ličnosti, ali i kao građanski tihi i nenametljivi, jer ih nikad nije ponijela slava. Stoga su i danas ostali poštovani i popularni.

LUČAREVIĆ

Ahmed Lučarević⁴⁵ (1875 – 1959) rođen je u Sarajevu, odakle je otišao u Beč gdje je završio učiteljsku školu. Govorio je perfektno njemački jezik. Po povratku u Sarajevo bio je raspoređen na mjesto učitelja u Trnovu i Foči, jer je tada u Kraljevini

44 D. Omeragić, I. Kučuk Sorguč, *Suada i Muše: Fudbaler i balerina*, Sarajevo: Dobra knjiga, 2019.

45 Intervju sa Kerimom i Sanjom Lučarević, novembar, 2021.

Jugoslaviji ministar obrazovanja raspoređivao rijetki učiteljski kadar po potrebi. Nakon pet godina prebačen je u Sarajevo na mjesto učitelja u školi na Vratniku, na kojem je ostao do penzije. Učitelj je bio poznat po svojim avangardnim shvatanjima za svoje vrijeme, tako da je prvi donio skije i klizaljke u Sarajevo iz Beča. Bio je i jedan od boema tog vremena, vodio je intenzivan društveni život družeći se sa piscima i pjesnicima kao i sa drugim uglednim građanima Sarajeva.

Poznat je bio po tome da je znao iznajmiti tri fijakera; jedan za sebe, drugi za šejir i treći za štap. Volio je otići u kafanu gdje bi često častio sve goste. Učiteljsko zvanje bilo je na cijeni u tom vremenu, tako da kad bi dobio platu koja se isplaćivala u zlatnicima, džepovi su mu bili prepuni, nakon čega je odlazio u banku i mijenjao za papirni novac. Imao je četvero djece, dva sina i dvije kćerke. Svoj djeci je pružio visoko obrazovanje. Najmlađa kćerka je preminula u 17. godini kao učenica 4. razreda gimnazije. Mlađi sin Adem je poginuo 6. aprila 1945. u bitkama za oslobođenje Sarajeva u Hadžićima. Bio je student 4. godine medicine u Zagrebu kada se priključio partizanima. Stariji sin Nijazim završio je pravo u Zagrebu, kćerka Ifeta učiteljsku školu. Od nepokretne imovine ostavio je porodičnu kuću na Vratniku u Logavinoj u kojoj je živjela kćerka Ifeta.

MEŠANOVIĆ

Jedan vrhunski majstor koji je sarački zanat učio od svog oca majstora i od njega naslijedio dućan u Saraćima broj 7, bio je Vejsil Mešanović.⁴⁶ Vejsil Mešanović (1898-1980) je izrađivao različite predmete od kože: kaiševe, futrole, opanke, papuče, kajase, novčanike, tašne, torbe i dr. Svoje ručne radove prodavao je najviše turistima, a posebno dobri kupci, prema njegovim riječima, bili su turisti iz Njemačke. Bio je omiljen na čaršiji među svojim kolegama jer se volio našaliti i proveseliti. Nije sve podređivao radu i dućanu. Tako je da ne pogazi riječ koju je nehotice rekao, i prodao radnju 1979. godine. Od potomaka imao je tri sina i kćerku, međutim, dvojica sinova su nažalost umrli još u mladosti, dok drugo dvoje djece nije pokazivalo želju da se bavi tim zanatom i nastavi tradiciju. Njegova kćerka Sehija Tokalija, rođ. Mešanović dobila je unikatnu kožnu tašnu od svog oca koji ju je izradio 1966. godine. Ta je lijepa tašna danas pripala Sehijinoj unuci Belmi Palavra. Vejsil Mešanović je, kao i njegovi preci, rođen i živio na Vratniku, u mahali Strošići.

Još jedno poznato ime iz svijeta tradicionalne muzike vezujemo za porodicu Mešanović. Muhamed Mešanović Hamić (1931 - 1978)⁴⁷ bio je bosanskohercegovački sazlija i pjevač. On je sin Vejsilovog brata, dakle, njegov bratić. Sarajevski slavuj na sazu koji je nažalost prerano umro i naša muzička scena je njegovim odlaskom izgubila vrhunskog znalca. Hamićevo kucanje u saz primjer je apsolutnog derta spojenog s velikom muzikalnošću.

⁴⁶ Intervju sa Belmom Palavra, novembar, 2021.

⁴⁷ <https://express.ba/izdvojeno/380003/zvijezde-iz-sehare-muhamed-mesanovic-hamic-dusa-bosanska-i-veliki-seret/> (11.3.2022.)

PERKOVIĆ

Milka Perковиć⁴⁸ (Rogatica, 1887 - Sarajevo, 1972.) je rođena 1887. godine u selu Lađevine kraj Rogatice, u zemljoradničkoj porodici. Kao vrlo malo dijete ostala je bez majke, zbog čega je sa starijom sestrom završila u domu za nezbrinutu djecu. Tokom boravka u domu zajedno su pohađale osnovnu školu kao prva ženska djeca koja su se školovala iz rogatičke opštine. Prepoznata kroz školske aktivnosti kao marljiva i talentirana djevojčica Milku austrougarske vlasti šalju na školovanje u Beč. Stečeno obrazovanje i poznavanje jezika južnoslavenskih naroda preporučilo ju je za habsburški dvor gdje je pozvana da djecu iz dinastičke porodice podučava tim jezicima. Za zasluge u dvorskoj službi dobila je portret Franje Josipa i njegove supruge Cecilije, te medaljon sa zlatnim lancem. Činjenica da je tokom školovanja bila smještena u klosteru, internatu, gdje su je učile i vaspitale časne sestre, bitno je utjecala na njen životni put. Prihvatila je katoličanstvo, a poslije završene službe na dvoru, pridružila se časnim sestrama i posvetila misionarskom radu.

Milka Perковиć, misionarka

Šireći katolički nauk obilazila je domorodačka plemena u Africi. Poslije nekoliko godina misionarstva odlučila se vratiti svjetovnom životu. S tim ciljem se obratila Papi s molbom da je razriješi službe i dozvoli povratak na pravoslavnu vjeru u kojoj je rođena. Kao nagradu za svoj misionarski rad od katoličke crkve je dobila otpremninu, poslije čega se seli u Pariz, gdje je živjela nekoliko godina. Proputovala je mnogo zemalja i tokom života naučila osam jezika, a s još četiri se služila. Kada joj se sestra Stana 30-ih godina 20. stoljeća razboljela došla je kod nje u Sarajevo gdje je kupila kuću i tu ostala živjeti do kraja života. Živjela je od ušteđevine i privatnih časova stranih jezika. Podučavala je francuski i njemački pa su je u lokalnoj sredini od milja nazivali Francuzicom ili Njemicom. Zajedno sa Tiborom Sekeľjom u Sarajevu otvorila je klub za esperanto jezik. Umrula je 1972. godine od upale pluća, a njenu i Staninu kuću naslijedila su Daničina djeca u čijim porodicama se i danas čuvaju sjećanja na dvije skromne žene koje su, iako potekle iz seoske sredine, stekle obrazovanje i bile dobar primjer društvenog i građanskog angažmana žene.

OMANOVIĆ

Omanovići⁴⁹ su bili ugledna i vrlo imućna porodica porijeklom iz Trebinja, čak se i jedna mahala u Trebinju zvala po njima – Omanović mahala. Husein Omanović (1896-1967) studirao je u Beču ekonomiju i računovodstvo. Iz Beča je stigao u

48 Intervju sa Sanjom Gladanac Petrović, februar, 2022.

49 Intervju sa Amilom Omanović, mart, 2022.

Sarajevo (znao je govoriti: “Ja sam preko Beča u Šeher stigao!”). U Hotelu Central je svako jutro pio kafu i čitao novine na štafelaju, u gospodskom odijelu, pogledavajući na svoj džepni sat na lancu i čekao vrijeme da kao direktor Vakufske banke krene na posao. Njegovo znanje finansijskog menadžementa preporučilo ga je kod istaknutog teologa i književnika Fehima ef. Spahe (reis-ul-ulemu od 1938-1942),⁵⁰ koji je bio jedan od zagovornika da Husein Omanović dođe u Sarajevo i prihvati dužnost direktora banke.

Husein Omanović je sa suprugom Vasvijom, rođeno Bajrović, imao šestero djece, tri kćerke i tri sina: kćerke su se zvale: Eša, Dika i Sana, a sinovi: Reuf, Kemal i Esad. Supruga mu je mlada umrla, i ženio se još dva puta i iz tih brakova dobio je još dvoje djece, sina Midhata, diplomiranog ekonomistu i kćerku Višnju, inženjerku hemije.

Sva djeca su se školovali u sarajevskom Klosteru na Mejtašu (sada KŠC), a zatim su završili fakultete u Sarajevu i Zagrebu. Kćerka Dika je bila bankovna činovnica i udala se za pomorskog kapetana Dalibora Nikičevića u Zagreb. Kćerka Sana je bila školovana učiteljica i svirala je violinu. Udata je bila za Sarajliju Omera Brekalovića, praškog studenta, arhitektu iz dobrostojeće sarajevske porodice koja je imala svoje posjede na mjesto današnje pijace Ciglane.

Najstariji sin Kemal Omanović se rodio 1921. godine, završio je ekonomiju i bio inspektor i sudski vještak SDK-a (Služba društvenog knjigovodstva) u Sarajevu. Drugi sin Reuf bio je inženjer mašinstva i radio u Saveznom izvršnom vijeću, dok je najmlađi sin Esad poginuo kao 16-godišnji partizan kod Busovače u Drugom svjetskom ratu. Sahranjen je na Vracama, i njegovo ime je upisano na memorijalnom spomeniku.

Omanovići su bili moderna porodica koja je dočekala 20. stoljeće prateći novine i trendove u Evropi i insistirajući na obrazovanju svojih potomaka kao jedinoj sigurnoj investiciji koja ne može biti predmet oduzimanja. Dobro je to znao Husein efendija koji je kao finansijski ekspert govorio da je “znanje najbolja banka i najveći kapital”.

RIZVIĆ

Prof. dr. Muhsin Rizvić (1930-1994)⁵¹, književnik, književni historičar i teoretičar, jedan je od najvećih bosanskohercegovačkih intelektualaca svih vremena. Rođen je 14. aprila 1930. godine u alimskoj porodici u Mostaru koja je porijeklom iz Konjica, u kojoj je vjerski svjetonazor imao važnu ulogu. Njegov otac Husein ef. Rizvić bio je muderis (vjeroučitelj) u Mostaru, a zatim je s porodicom prešao u Sarajevo gdje je bio muderis u Gazi Husrev-begovoj medresi, govorio je i pisao turski i arapski i bio je poznati kaligraf. On je kaligrafiji učio mnoge eminentne kaligrafe, a između ostalih i našeg istaknutog kaligrafa rahmetli Ešrefa ef. Kovačevića. Majka mu je bila od sarajevskih Musakadića, Habiba Musakadić, koji su bili ugledne kadije.

Imali su dva sina: starijeg Muhsina i mlađeg Ismeta, rođenog 1933. godine. Ismet Rizvić je cijeli život proveo u Sarajevu, i bio je istaknuti slikar, priznati akvarelista,

50 <https://www.preporod.info/bs/article/3283/sjecanja-na-reisu-l-uleme-fehim-ef-spaho> (23.4.2022.)

51 <http://www.preporod.ba/tag/muhsin-rizvic/> (22.4.2022.)

Muhsin Rizvić, književnik, književni historičar i teoretičar

čije su slike izuzetno cijenjene od strane likovne kritike i veoma prihvaćene kod ljubitelja likovnog stvaralaštva. Umro je 1992. godine.⁵² Rizvić je diplomirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, a 1971. odbranio doktorsku disertaciju "Književno stvaranje muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske vladavine". Izabran je za profesora u Sarajevu, a predavao je i u Dubrovniku, Zagrebu i Zadru.

Sa doktoricom interne medicine Behijom Akšamija vjenčao se 1966. godine, napravili su topli dom, u kojoj je Muhsin imao svoju bosansku sobu i odmarao oči na peškunima i mušepcima. Rodila im se kćerka Selma, danas uspješna univerzitetska profesorica elektrotehnike i računarске grafike na Elektrotehničkom fakultetu u Sarajevu.⁵³ U njihovoj kući u starom Sarajevu, sastajala se tadašnja književna elita bivše Jugoslavije. Uvijek je svojom jednostavnošću dopirao do svih generacija bez obzira na status, ime, porijeklo. Napisao je 18 autorskih i 14 priređenih knjiga i objavio 334 znanstvena i stručna priloga.

Profesor Rizvić je 1973. dobio Republičku nagradu "Veselin Masleša" za svoj znanstveno djelo "Behar", a 1975. godine i 27-julsku nagradu. Također je dva puta 1980. i 1981. ovjenčan nagradama "Svjetlosti" za slijedeća djela: "Književni život BiH između dva rata" i "Jevrejska književnost BiH između dva rata."⁵⁴

Devetog juna 1994. godine prekinut je ovozemaljski život ovog velikog čovjeka, ali je nastavilo da živi njegovo djelo koje predstavlja magistralu bošnjačke i

52 <https://malagalerija-akademija.com/portfolio/rizvic-ismet/> (27.12.2021.)

53 Intervju sa Selmom Rizvić, decembar, 2021.

54 <https://www.preporod.ba/devedeset-godina-od-rođenja-muhsina-rizvica-čovjek-u-cijem-se-djelu-odrazavala-sudbina-bosne-i-bosnjaka/> (22. 4.2022.)

bosanskohercegovačke književnosti. Njegov se mezar nalazi u haremu Ferhadije džamije, i dodiruje s mezarima njegovih suvremenika, bardova naše književnosti Alije Isakovića i Nedžada Ibrišimovića.

TANOVIĆ

Tanovići starinom potiču iz Gacka. Životni putevi su pretke Sejfudina Babe Tanovića doveli do Sandžaka. Sejfudinov otac je bio sreski načelnik u Priboju na Limu, koji se 30-ih godina skrasio u Sarajevu gdje su njegova djeca i Mehdiya, Midhat i Sejfudin Tanović odrasli u današnjoj ulici Muse Čazima Čatića. Od svog najranijeg djetinjstva, međutim, Sejfudin Tanović je bio isključivo vezan za Sarajevo koje je opjevao u svojim pjesamama i ekranizirao u svojim filmovima.

Sejfudin Babo Tanović⁵⁵ (1926 – 1999) je rođen, kako je jednom zapisao, uspu-tice u Priboju na Limu, 26. decembra 1926. godine. Od djetinjstva živi u Sarajevu i tu, postavši kulturnim poslanikom, cio svoj radni i stvaralački vijek ostaje u tom poslu neumoran do svoje smrti 1999. godine. Sejfudin Babo Tanović je filmski reditelj dokumentarista, pjesnik, pisac, kulturni radnik, filmski producent i jedan od najzapaženijih bh. stvaralaca čiji je doprinos u organizaciji bosanskohercegovačke kinematografije ostao zapamćen u vrijeme njenog procvata 70-ih godina 20. stoljeća. Kao direktor „Studio filma“ čiji je osnivač, imao je cilj da omogući mladim rediteljima da dođu do svog prvog filma, u čemu je i uspijeva. ⁵⁶

Christel Röhl i Sejfudin Tanović: Njemica i Bosanac. Berlinka i Sarajlija.

55 Intervju sa Ines Tanović, novembar, 2021.

56 <http://www.idoconline.info/article/215899> (22.3.2022.)

Babo Tanović je bio zaljubljenik u Sarajevo i BiH, i nikada nije mogao mirovati kada bi došao na ideju da Sarajevu doda još umjetničkoga sjaja. Stoga je zajedno sa nekolicinom entuzijasta bio pokretač manifestacije “Baščašijske noći” koja je dovela do procvata turističke ponude 80-ih godina.. Baščašija je dobila veliki publicitet, a Sarajevo turiste. Bio je i savjetnik za kulturu pri Skupštini grada Sarajeva. Najinspirativnije vrelo Babe Tanovića bilo je i ostalo Sarajevo kome je posvetio više svojih dokumentarnih filmova (“Po mjeri čovjeka”, “Sarajevom tragom neimara”, “Zlatni do”, “Od kako postoji život”, “Na pola puta” i dr.). Bilježeći na celuloidnoj traci sve mijene Sarajeva i njegova razvoja, snimio je više od 50 kilometara (!) izuzetno dragocjenog dokumentarnog materijala. Napisao je nekoliko knjiga (“Kopnenik”, “Jednog ljeta - Fridrihshafen”, “Sarajevom, tiho”, “Bosnenik”, “Sarajevom, usput”). Njegov ratni dnevnik u kojem je bilježio svaki dan proveden u opsjednutom Sarajevu kao i poslije rata gotovo do svoje smrti, broji više od dvije hiljade stranica, sakupila je i dala je publicirati nakon njegove smrti kćerka Ines Tanović⁵⁷ pod nazivom “Sarajevom, dan za dan: Hronika jedne porodice” (IK “Dokument, 2003.). Originalni rukopis ovog dokumentarno-porodičnog i emotivno-literarnog ljetopisa nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i vrijedan je putokaz za istraživanje Sarajeva pod opsadom i kulture življenja stanovnika grada.

POCZAK-TANASKOVIĆ

Johana Poczak, udata Tanasković, rođena je u Sarajevu krajem 19-tog vijeka.⁵⁸ Njeni roditelji su došli u vrijeme kad je Bosna i Hercegovina bila dio Austro-Ugarske imperije i nastanili se u Sarajevu. Tu su rodili tri kćerke: Johanu, Rozaliju i Melaniju i jednog sina Antona. Živjeli su u biseru secesijske arhitekture, Salomovoj Palati u Titovoj ulici br 54. Sve tri sestre su bile jako lijepe, a Johana je bila najviše od svih zainteresirana za školovanje - neobično za žensku djecu u to doba, pa se upisala u Žensku učiteljsku školu u Sarajevu, takozvanu Preparandiju.

Po završetku školovanja radila je kao učiteljica u Trećoj dječijoj školi u Sarajevu. Udaje se za Milana Tanaskovića, a za njeno vjenčanje kao miraz specijalno iz Budimpešte dopremljen je stilski namještaj. Jednu komodu antikviteta koja je bila dio toga miraza poklonila je Muzeju Sarajeva

Johana Poczak-Tanasković bila je učiteljica, veoma školovana i napredna žena

57 Ines Tanović je poznata bosanskohercegovačka filmska rediteljica.

58 Intervju sa Ubavkom Dizdarević, septembar, 2021.

Johanina unuka Ubavka Dizdarević. Kao učitelje Johanu i Milana po dekretu službe šalju u Nevesinje, zatim u Visoko, da bi se uspjeli konačno vratiti u Sarajevo na početku Drugog svjetskog rata.

Imali su dva sina: Miloša i Borislava. U toku rata doživljavaju strašnu tragediju. Stariji sin Miloš, student medicine u Beogradu priključio se partizanima, u jednoj akciji biva zarobljen negdje u Bosni i odveden u logor Jasenovac gdje je skončao svoj život. Od te tragedije porodica se nije nikad oporavila, a oni su svojim ponašanjem i životnim stilom, ostali uvijek poštovani ljudi s građanskim manirima i dostojni hvaljenja sredine u kojoj su živjeli.

Gospođa Johana je bila drugačija od žena svog doba, ne samo po tome što se iškolovala, radila i podučavala, nego i po tome što se, kao protestantkinja udala za čovjeka pravoslavne vjeroispovijesti, ali je insistirala da sklope samo građanski brak. To nije smetalo u njihovoj zakletvi na vječnu ljubav.

TELETOVIĆ

Dudija Teletović danas ima 93 godine, a kako je i dolikovalo djevojkama i ženama Bosne i Hercegovine kroz cijeli njen život ručni rad je predstavljao nešto potpuno neodvojivo od njene ličnosti. Tkanje, pletenje, krojenje, šivenje, vez, heklanje, keranje, šlinganje i drugi tradicionalni kućni ženski poslovi, bili su i Dudijina svakodnevnica. Ona je napravila svojim rukama rutu⁵⁹ (ponjava, krpara, dara) prije 70 godina dok je još bila mlada neudata djevojka. Majka Dudija potiče iz Buturović polja gdje i sada živi. A ruta je imala svoju rutu. Svoj simboličan put koji ju je smjestio u Sarajevo. Njen voljeni unuk Adnan Teletović, rođen je u Sarajevu u koje je Dudijin sin, Adnanov otac Šefik, stigao prije 50-ak godina na školovanje. Unuk Adnan oženio je Mostarku Alisu, umjetnicu, posebnu senzibilnu dušu, koja je s Adnanovom nanom, uživala u razgovorima hraneći se Dudijinim dragocjenim iskustvom i vještinom izrade ručnih radova. Kada joj je pokazala rutu koju je sama na tkalačkom razboju istkala i obojila, Alisa je znala da je nana u njih utkala vedre boje Hercegovine i svoga otvorenog srca. Koja ljepota i kvalitet rada! – pomislila je umjetnica Alisa kada ih je vidjela, a dugo su kupile prašinu u kutu naninog podruma zaboravljene i od nje i od života. I onda im je Alisa Teletović udahнула život. Kreirala je kaput, postavila ga svilom i ova je ljepotica postala vidljiva. Od druge rute je kreirala neoobičnu pismo-tašnu i ostatak pretvorila u prostirku za pod.

„Ovaj kaput sačuvan od zaborava predstavlja bosanskohercegovačko blago, utkanu historiju običnih svakodnevnih žena, nana, baka, majki koje su ovjekovječile svaki pedalj naše zemlje, koje predstavljaju dom, kuću, ognjište. Bosanskohercegovačka žena je jaka, snažna i izdržljiva, stub porodice, a po njoj se često gazi i ne primjećuju kvalitete i vrijednosti. Vrijeme je da se pogledamo.“⁶⁰

⁵⁹ Ruta je na tkalačkom razboju napravljen štof od prirodne vune koja je ručno filcana.

⁶⁰ Intervju sa Alisom Teletović, septembar, 2021.

ZAKLJUČAK

Analizom ustupljene dokumentacije došli smo do saznanja da je naša socijalna zajednica u proteklih stotinu i više godina obogaćena dosad neobjavljenim podacima o ličnostima, događajima i pojavama koje su dinamizirali procese ubrzanog razvoja u kulturnom, obrazovnom, ekonomskom, umjetničkom, pravnom, sportskom, vjersko-duhovnom i drugim aspektima društvenog djelovanja. Ti podaci govore o mnogim pionirima modernog Sarajeva: o prvom sarajevskom advokatu u Austro-Ugarskoj, prvom diplomiranom fotografu koji je imao svoj atelje u Sarajevu, prvoj Sarajki primabalerini, o prvoj ženi koja je širila misiju vjere i obrazovanja u Africi, doktoru prava i šahisti koji je poginuo za ideale, najstarijoj aščijskoj porodici i kulturnoj ćevabdžijskoj u kojoj se fudbal i ugostiteljstvo stapaju u jedno, najvećoj trgovačkoj familiji i njihovim potomcima, o prvom doktoru elektrotehnike i njegovoj ulemansko-pravnoj familiji, o istaknutim učenjacima, slikarima, zanatlijama, banakarima, svjetskim putnicima, učiteljima, hirurzima, inženjerima, vrijednim bosanskim ženama, i njihovim potomcima koji su sačuvali uspomenu na njih i nastavili koračati stazom kulturnog i moralnog svjetonazora.

Njihov udio u kompletiranju dokaza o kulturološkim promjenama predstavlja nemjerljiv doprinos u iščitavanju kulturno-povijesnih mijena i preobražaja sarajevskog i bosanskohercegovačkog društva kroz četiri različita društveno-politička sustava u proteklom stoljeću.

SUMMARY

The analyses of the documentation donated helped us realize that the history of past hundred and more years of our social community has been enriched by previously unpublished data about persons, events, and phenomena that have increased the dynamics in the processes of accelerated development in the cultural, educational, economic, artistic, legal, sports, religious and spiritual spheres, and other aspects of social activity. The data reveals stories on numerous pioneers of modern Sarajevo: first sarajevan lawyer in in Austria-Hungary, the first graduate photographer with his own studio in Sarajevo, the first sarajevan prima ballerina, the first woman missionary spreading the mission of faith and education in Africa, a doctor of law sciences and passionate chess player who gave life for ideals, the oldest family of ASCII trade, and the iconic kebab maker family where football and catering merge, the largest merchants' family and their descendants, the first doctor of electrical engineering and his sharia-law family, about prominent scholars, painters, craftsmen, bankers, world travelers, teachers, surgeons, engineers, hard-working Bosnian women, and their descendants who preserved their memory and continued to walk the path of cultural and moral worldview.

Their role and the part played in completing evidences of cultural changes is an immense contribution in elaborations on cultural and historical changes and the transformation of sarajevan and Bosnia and Herzegovina's society through four different socio-political system in the past century.

LITERATURA

1. Bahtijarević, S., Čizmović, J., *Advokatura/Odvjetništvo u Bosni i Hercegovini 1883-2013*, Sarajevo: Odvjetnička komora Federacije BiH, 2013.
2. Gološ, Dž.(prir.), *Sarajevske kapije*, Sarajevo: Kantonalni Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajeva, 2002.
3. Kreševljaković, Hamdija, *Izabrana djela IV – Prilozi za političku historiju Bosne i Hercegovine u XVIII i XIX vijeku*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1991.
4. Hasani, M., Jelovac, F., Kulenović, A., "Vakifi, stipenditori i donatori Fakulteta islamskih nauka"; <https://fin.unsa.ba/wp-content/uploads/2019/02/Vakifi.pdf> (12.12.2022.)
5. Malinovski, B. "Kultura kao predmet naučnog istraživanja" u: Salih Kulenović, *Kulturna antropologija*, Tuzla: NUB "Derviš Sušić, 2002., str. 61-62.
6. Monografija FK "Sarajevo" 1946-1976., Sarajevo: FK Sarajevo, 1976.
7. Mulić, Jusuf, „Počitelj u vrijeme osmanske vladavine“, file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/165-Article%20Text-326-1-10-20171002.pdf (27.4.2022.)
8. Ristić, Lj., "Niko kao Hase", Nedjeljni ilustrovani sportski list Tempo, br. 765, 22.10.1980.
9. Sarajevski šahovski klub, Sarajevo, 30.10.1936.
10. Omeragić, D., Kučuk Sorguč, I., *Suada i Muše: Fudbaler i balerina*, Sarajevo: Dobra knjiga, 2019.
11. Tanović, I. (ur.), *Katalog bh. igranih filmova 1951-1994.*, Sarajevo: Filmski Centar Sarajevo, 2021.
12. Intervju sa Nedimom Berbićem, januar, 2022.
13. Intervju sa Andrejem Đerkovićem, februar, 2022.
14. Intervju sa Amrom Numić, rođ. Džemidžić i Adnanom Džemidžićem, mart, 2022.
15. Intervju sa Jasminom Selimbegović, rođ. Česović, decembar, 2021.
16. Intervju sa Smaragdom Klino, februar, 2022.
17. Intervju sa Aidom Žiga, februar, 2021.
18. Intervju sa Melihom Filipović Ademović, maj, 2022.
19. Intervju sa Kenanom Ademovićem, maj, 2022.
20. Intervju sa Mirzom Fočo, april, 2022.
21. Intervju sa Šemsom Gavrankapetanović, maj, 2022.
22. Intervju sa Berislavom Kosić, decembar, 2021.
23. Intervju sa Tarikom Fetahagićem, decembar, 2021.
24. Intervju sa Selmom Rizvić, decembar, 2021.
25. Intervju sa Eminom Ibrić, mart, 2022.
26. Intervju sa Kerimom Karabdićem, april, 2022.
27. Intervju sa Suadom Kavazović-Mušović i Džemaludinom Mušovićem, januar, 2019.
28. Intervju sa Kerimom i Sanjom Lučarević, novembar, 2021.
29. Intervju sa Ines Tanović, novembar, 2021.

30. Intervju sa Belmom Palavra, novembar 2021.
31. Intervju sa Sanjom Gladanac Petrović, februar, 2022.
32. Intervju sa Amilom Omanović, mart, 2022.
33. Intervju sa Ubavkom Dizdarević, septembar, 2021.
34. Intervju sa Alisom Teletović, septembar, 2021.
35. <http://www.preporod.ba/tag/muhsin-rizvic/> (22.4.2022.)
36. <https://malagalerija-akademija.com/portfolio/rizvic-ismet/> (27.12.2021.)
37. <https://www.preporod.ba/devedeset-godina-od-rodjenja-muhsina-rizvica-covjek-u-cijem-se-djelu-odrazavala-sudbina-bosne-i-bosnjaka/> (22. 4.2022.)
38. <http://www.preporod.ba/tag/muhsin-rizvic/> (22.4.2022.)
39. <https://malagalerija-akademija.com/portfolio/rizvic-ismet/> (27.12.2021.)
40. <https://www.preporod.ba/devedeset-godina-od-rodjenja-muhsina-rizvica-covjek-u-cijem-se-djelu-odrazavala-sudbina-bosne-i-bosnjaka/> (22. 4.2022.)
41. <https://express.ba/izdvojeno/380003/zvijezde-iz-sehare-muhamed-mesanovic-hamic-dusa-bosanska-i-veliki-seret/> (11.3.2022.)
42. <https://www.preporod.info/bs/article/3283/sjecanja-na-reisu-l-uleme-fehim-ef-spaho> (23.4.2022.)
43. <http://www.idoconline.info/article/215899> (22.3.2022.)
44. <https://centar.ba/stranica/504> (12.4.2022.)
45. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23002> (1.11.2022.)
46. <https://ugbih.ba/2022/02/15/gavrankapetanovic-semsa/> (24.5.2022.)
47. <https://znaci.ba/tekstovi/crtice-iz-zivota-hadzi-sejha-fejzulaha-efendije-hadzibajrica-i-dio> (13.3.2022.)